เรื่องเกี่ยวกับศิลาจารึกสุโขทัย

นายกมล การกุศล

ต่อไปเป็นการบรรยายเรื่องเกี่ยวกับศิลาจารึกสุโขทัย โดย ศาสตราจารย์ ดร.ประ-เสริฐ ณ นคร ในโอกาสนี้ผมใคร่กราบเรียนแนะนำท่านวิทยากรสักเล็กน้อย สำหรับตำแหน่งหน้าที่ของท่านในปัจจุบันคือ ปลัดทบวงมหาวิทยาลัยและเป็นสมาชิกสภาปฏิรูปการปกครองแผ่นดิน นอกจากนี้ท่านยังเป็นกรรมการในคณะกรรมการชำระประวัติ-ศาสตร์ไทย และเป็นอาจารย์พิเศษของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ท่านเป็นบุคคลสำคัญที่สนใจเกี่ยวกับเรื่องศิลาจารึกด้านภาษา ด้านวรรณคดีของไทย เป็นอันมากนะครับ ท่านเป็นผู้อ่าน ผู้ตรวจแก้ไขคำอ่านศิลาจารึก จึงเรียกได้ว่าท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านศิลาจารึกโดยตรง นามสกุลของท่านนั้นคือ ณ นคร แต่ว่าท่านมีความเชี่ยวชาญในด้านภาษาถิ่นเหนือเป็นอันมากนะครับ เราได้ทราบผลงานทางด้านนี้ของท่านที่เป็นที่รู้จักกันดีก็คือการชำระโคลง นิราศหริภุญไชย สำหรับผลงานอื่นๆ ของท่านมีอีกมากมายทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ในโอกาสนี้ใคร่ขอกราบเรียนเชิญท่านวิทยากร

ดร.ประเสริฐ ณ นคร

ท่านผู้มีเกียรติทั้งหลาย วันนี้ท่านสุภัทรดิศได้ทรงกะเกณฑ์ให้พูดเกี่ยวกับจารึกใหม่ของกรุงสุโขทัย ผมก็จนปัญญา เพราะเมื่อไปถามทางพิพิธภัณฑ์ว่ามีจารึกอะไรใหม่บ้าง ก็ปรากฏว่าไม่มีจารึกใหม่มาสักหลักหนึ่ง เพราะฉะนั้นผมก็เลยขอเปลี่ยนเป็นเรื่องเกี่ยวกับจารึกสุโขทัยซึ่งจะทำให้พูดเรื่องอะไรก็พูดได้ชื่อเรื่องดูจะกว้างขวางไปหน่อย แต่

XX ว่าเรื่องที่คิดว่าจะมาพูดในวันนี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับจารึกหลักที่ ๒ เมื่อใช้เวลาศึกษาเข้าจริงก็ปรากฏว่าสรุปอะไรยังไม่ได้ ก็เลยจำเป็นต้องนำเอาเรื่องซึ่งจะทำให้ยุ่งยากขึ้นมาเล่าสู่กันฟัง เพื่อให้เห็นความสำคัญของจารึกหลักที่ ๒ เมื่อฟังแล้วจะได้ศึกษากันต่อไป เพราะมีคนสนใจจารึกหลักที่ ๒ นี้น้อยมาก ทั้งๆ ที่ทราบกันดีว่า ถ้าเราสามารถอ่าน ๒๐ บรรทัดแรกในจารึกหลักที่ ๒ ได้ ประวัติศาสตร์สุโขทัยก็อาจจะเปลี่ยนไปอีกมากมาย ทั้งนี้เนื่องจากว่าจารึกนั้นลบเลือนมาก ในสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ กลัวจารึกนี้จะสูญหายก็เลยเอาไปฝังดิน ทำให้จารึกสึกกร่อนไป เลยอ่านได้น้อยลง ปรากฏว่าในเวลานี้จารึกจริง

---

* จากรายงานผลการสัมมนา การเมืองและสภาพสังคมสุโขทัย ณ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒพิษณุโลก ๑-๔ สิงหาคม 2520 ซึ่งจัดโดยศูนย์สุโขทัยศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒพิษณุโลก

X ความเห็นเกี่ยวกับหลักที่ ๒ ได้แก้ไขแล้ว ดูหน้า ๑๕๘ – ๑๖๒ ในเล่มนี้

จะสู้กระดาษสำเนาที่ทำไว้ไม่ได้

ก่อนที่จะพูดเรื่องจารึกหลักที่ ๒ ผมคิดว่าสิ่งที่ถือว่าเก่าคือเรื่องที่พวกเรารู้กันดีอยู่นั้น และบางทีท่านที่อยู่ในที่นี้หลายท่านก็อาจจะไม่ทราบ ผมจึงคิดว่าจะรวบรวมเรื่องที่เป็นเรื่องเก่า แต่เป็นเรื่องที่ควรจะเอามาบันทึกไว้เสียในการประชุมครั้งนี้

เรื่องแรกเกี่ยวกับการหาที่ตั้งเมืองโบราณสมัยสุโขทัย ผมได้เสนอไว้ตั้งแต่การประชุมของกรมศิลปากรที่ชัยนาท เมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๕๑๐ ว่า *เมืองชัยนาท* ที่กล่าวในสมัยสุโขทัยนั้นหมายถึง*เมืองพิษณุโลก* หรือ*เมืองสองแคว* เสนอไว้เป็นเวลาตั้ง ๑๐ ปีมาแล้ว แต่ที่พึ่งจะมีคนมาสนใจ และรู้สึกว่าขณะนี้ได้เป็นที่ยอมรับกันว่า ชัยนาทนั้นก็คือสองแคว หรือเมืองพิษณุโลกนั่นเอง หลักฐานปรากฏอยู่หลายแห่ง **ตำนานพระพุทธสิหิงค์**ได้กล่าวว่าพระเจ้าลิไทยได้นำเอาพระพุทธสิหิงค์ไปอยู่ที่เมืองทวิสาขะ (เมืองสองแคว) จนกระทั่งสิ้นรัชสมัยของพระองค์ ในขณะเดียวกันจารึกหลักที่ ๘ ได้กล่าวไว้ว่าพระเจ้าลิไทยได้ไปประทับอยู่ที่สองแคว แต่**หนังสือชินกาลมาลีปกรณ์**ได้กล่าวว่า พระเจ้าลิไทยได้นำพระพุทธสิหิงค์ไปอยู่ที่ชัยนาทจนกระทั่งสิ้นรัชสมัยของพระองค์ ก็เป็นอันว่าชัยนาทใน**ชิน–กาลมาลีปกรณ์**ก็ตรงกับสองแควในศิลาจารึกและตรงกับสองแควในตำนานพระพุทธสิหิงค์ฉบับที่แปลใหม่ (ฉบับที่แปลไว้เดิมก่อนมหาแสงนั้น แปลทวิสาขะว่าชัยนาทเหมือนกัน แต่ท่านมหาแสงได้มาแปลใหม่ คือแปลทวิสาขะว่า สองแคว) นอกจากนี้ก็ยังมีเรื่องใน**ยวนพ่าย** กล่าวถึงพระบรมไตรโลกนารถเสด็จไปที่เมืองชัยนาท **เพราะยุทธิษเฐียรได้ย่างยาว** พระเจ้ายุทธิษเฐียรเป็นขบถ พระบรมไตรโลกนารถต้องไปที่ชัยนาท ส่วน **ตำนาน ๑๕ ราชวงศ์**ก็กล่าวว่าพระบรมไตรโลกนารถต้องมาประทับที่สองแคว ก็เป็นอันว่าชัยนาทใน**หนังสือยวนพ่าย**ก็ตรงกับสองแควใน**ตำนาน ๑๕ ราชวงศ์**ของเชียงใหม่ แล้วก็มีอีกตอนหนึ่งที่**ยวนพ่าย**กล่าวว่า พระเสด็จมาเหนือนั้นและก็เพื่อจะมาเที่ยวให้สบายใจ พอไปถึงชัยนาทก็เกิดเรื่องขึ้น เรื่องเดียวกันนี้ก็ปรากฏใน**ตำนาน ๑๕ ราชวงศ์**ว่า พระเจ้าติโลกราชยกพลมาล้อมสองแควไว้ สรุปแล้วเมืองชัยนาทของยวนพ่ายก็ตรงกับสองแควใน**ตำนาน ๑๕ ราชวงศ์**สองแห่งด้วยกัน นอกจากนั้น**จารึกหลักที่ ๑๒** กล่าวถึงพระเจ้าบรมปาล (พระเจ้าบรมปาลมหาธรรมราชาที่ ๔) ว่าเป็นใหญ่อยู่ในเมืองชัยนาท ในนั้นใช้ว่าชัยนาทอิสระ คือเป็นอิสระอยู่ในเมืองชัยนาท แต่ว่าในตำนานเกี่ยวกับวัดป่าแดงของเชียงตุง ซึ่งคณะสังคมศาสตร์ของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้ปริวัตรออกมาเป็นตัวอักษรภาคกลางแล้ว ได้กล่าวถึงว่า พระภิกษุที่ไปลังกากลับมาแล้วผ่านมาที่สองแควก็มาพบกับพระยาบาล (คือบรมปาลมหาธรรมราชานั่นเอง) จึงเห็นได้ว่าชัยนาทที่มหาธรรมราชาที่ ๔ หรือบรมปาลไปอยู่นั้นก็ตรงกับสองแควนั่นเอง นอกจากนี้ถ้าเราจะดูจาก**พระราชพงศาวดารอยุธยา** ตอนที่พระเจ้าไสลือไทยนฤพานเมืองเหนือทั้งปวงเป็นจลาจล เจ้าสามพระยาขึ้นไปถึงพระ

ไปหน้า 113

บาง พระยารามกับพระยาบาลออกมาถวายบังคมนั้น ถ้าเราจะดูในหนังสือพงศาวดารทุกฉบับ รวมทั้งฉบับพระราชหัตถเลขาด้วย (ยกเว้นฉบับหลวงประเสริฐ) ใช้ว่า มหาธรรมราชาเมืองพิษณุโลกปรินิพพาน เพราะฉะนั้นจึงเห็นได้ว่าเมืองชัยนาทที่อยู่นั้นก็คือเมืองสองแควนั่นเอง แล้วประการสุดท้ายที่ผมควรจะอ้างไว้แต่ตอนต้นก็คือ สมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ทรงพระนิพนธ์ไว้ใน**สาส์นสมเด็จ**ว่า เมืองชัยนาทสมัยสุโขทัยนั้นก็คือเมืองสองแควหรือเมืองพิษณุโลกนั่นเอง ฉะนั้นผมเชื่อว่าก็เป็นที่ยุติกันได้ว่าสมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพก็ได้ทรงค้นคว้าในเรื่องนี้ไว้มากมายแล้วผมพึ่งมาอ่านพบในตอนหลัง

เมืองที่สองผมก็ได้เคยแสดงไว้ว่า *เมืองสระหลวง* นั้นไม่ได้อยู่ที่พิจิตรแล้ว ในขณะเดียวกันผมก็ได้เสนอว่าเมืองสระหลวงนั้นควรอยู่เป็นเมืองแฝดกับเมืองสองแคว คืออยู่ในกลุ่มเดียวกัน หรือมิฉะนั้นก็จะต้องอยู่ใกล้เมืองสุโขทัยมากกว่าเมืองพิษณุโลก ผมได้เขียนบทความไว้ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๐ มีใจความอย่างนั้น และในขณะเดียวกันผมก็ได้วาง *เมืองราด* ไว้ที่ระหว่างเมืองอุตรดิตถ์กับเมืองน่านคือที่อำเภอท่าปลา(ในขณะนี้อยู่ในจังหวัดอุตรดิตถ์ แต่เดิมอยู่ในจังหวัดน่าน) ผมก็คิดว่าควรจะรวบรวมมาพูดในที่เดียวกันนี้ เพื่อที่จะได้จดเป็นหลักฐาน ที่ถือว่าเมืองสระหลวงอยู่ใกล้สุโขทัยมากกว่านั้นก็โดยอนุมานตามศิลาจารึกหลักที่ ๑ ของพ่อขุนรามคำแหง เมื่อจารึกกล่าวถึงเมืองทางทิศตะวันออกของสุโขทัย หรือเมืองทางทิศตะวันตก ทิศเหนือ ทิศใต้ ก็ตาม ท่านจะกล่าวถึงเมืองที่อยู่ใกล้สุโขทัยแล้วไกลออกไปตามลำดับ และท่านได้กล่าวถึงเมืองทางทิศตะวันออกว่า สระหลวงแล้วก็สองแคว แสดงว่าสระหลวงอยู่ใกล้สุโขทัยออกไปมากกว่าสองแคว เพราะฉะนั้นจึงเป็นไปไม่ได้ว่าสระหลวงจะมาอยู่ที่พิจิตรซึ่งอยู่ห่างจากสุโขทัยออกไปมากกว่า สระหลวงนี้จะต้องอยู่ใกล้กว่าสองแควหรือมิฉะนั้นก็ต้องเป็นเมืองแฝดอยู่ ในทำนองเดียวกันถ้าหากเราจะดูศิลาจารึกหลักที่ ๘ ของพระเจ้าลิไทย ที่กล่าวถึงเมืองของท่านตั้งแต่ทิศตะวันออกแล้วกวาดตามเข็มนาฬิกาไปทางทิศใต้ ทิศตะวันตก ทิศเหนือ จนกลับไปถึงทิศตะวันออกอีกครั้งหนึ่ง ท่านถือทิศตะวันออกเป็นทิศแรกโดยถือตามคติของศาสนาพุทธว่า ทิศเบื้องหน้าคือทิศบูรพา เพราะฉะนั้นเมื่อพูดถึงเมืองที่เป็นบริวารของท่าน ท่านก็พูดถึงเมืองสระ-หลวง สองแคว นี่อยู่ทางทิศตะวันออก แล้วก็ปากยม ปากยมอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้คืออยู่ที่พิจิตรนั่นเอง ปากยมหมายความว่าเป็นที่สิ้นสุดของแม่น้ำยม แม่น้ำยมไปจรดแม่น้ำน่านที่ไหน ตรงนั้นก็เป็นปากยม มันก็อยู่ในจังหวัดพิจิตร คือ ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ แล้วก็พระบางคือทิศใต้ พระบางได้แก่นครสวรรค์ และต่อมาก็ถึงชากังราว สุพรรณภาวนครพระชุม อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ คือท่านกวาดรอบไปตามเข็มนาฬิกาแล้วขึ้นไปต่อจากนั้นไปเมืองบางพาน เมืองพานก็ได้แก่อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชรนั่นเอง ต่อจากนั้นก็มีว่า *เบื้อง*...ซึ่งอาจจะเป็นเบื้องในหรืออะไรไม่ทราบเราได้อ่านเป็น*เมือง*

มาเป็นเวลานาน พึ่งจะเมื่อ ๒-๓ วันไปดูกันอีกทีเป็น*เบื้อง* อาจจะเป็นเบื้องใน ต่อไปก็มีคำว่าเมืองราด สะค้า หลุมบาจาย เพราะฉะนั้นก็จึงทำให้น่าเชื่อถือได้ว่า เมืองราดจะอยู่ทางทิศเหนือ กวาดไปทางทิศตะวันออก คืออยู่ในระหว่างอุตรดิตถ์กวาดไปจนถึงพิษณุโลก เมืองราดจะถึงก่อนเมืองสองเมืองคือ สะค้า และหล่มบาจาย ทั้งสองเมืองสมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงวางไว้ที่น้ำป่าสัก เพราะฉะนั้นแถวนั้น หล่มบาจายได้แก่เมืองหล่มสักเก่า เพราะฉะนั้นจากนี้เราจะเห็นได้ว่า เมืองราดอยู่เหนือเมืองสะค้าและหล่มบาจายขึ้นไป ก็เป็นอันว่าควรจะอยู่ในระหว่างอุตรดิตถ์ลงมาจนกระทั่งถึงพิษณุโลก ทีนี้ปรากฏว่าอาจารย์สินชัย กระบวนแสง ได้อ่านใบลานที่จังหวัดน่าน ไม่ทราบว่าวัดอะไร วัดภูมินทร์หรือวัดพระยาภูอะไรผมก็จำไม่ได้ แต่ได้อ่านในตอนนั้นบอกว่า ในรัชกาลที่ ๑ เจ้าเมืองน่านว่างลง พม่าได้แต่งตั้งหลานขึ้นมาเป็นเจ้าเมืองน่าน ในขณะเดียวกันทางกรุงเทพฯ ก็ถือว่าเมืองน่านเป็นเมืองขึ้นของกรุงเทพฯ ก็เลยตั้งน้าขึ้นไปเป็นเจ้าเมือง น้าขึ้นไปตามแม่น้ำน่านไปลงที่อำเภอท่าปลาริมห้วยจริม หลังท่าปลาเขียนไว้ว่า เมืองราดเก่าหั้น คือบอกว่าอำเภอท่าปลานั้นตรงกับเมืองราดเก่า เรื่องนี้เราจะเชื่อถือได้อย่างไรก็สุดแท้แต่ถ้าเชื่อ เมืองราดก็อยู่ที่นั่น ถ้าไม่เชื่อก็ไม่อยู่ เพราะเหตุว่าผู้เขียนอาจจะเขียนผิดมาแล้วตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๑ แต่โอกาสที่จะผิดก็คงน้อยกว่าคนที่จะมาเขียนในสมัยนี้ เพราะเราไม่ทราบว่าเมืองราดอยู่ที่ไหน แต่ตำแหน่งนั้นก็เห็นได้ว่าอยู่เหนือเมืองสะค้าและหล่มบาจาย มันก็ควรจะอยู่เหนือขึ้นไปอย่างต่ำที่สุดอยู่แถวนครไทย จะลงต่ำมากกว่านั้นไม่ได้ แต่ว่าถ้าเราเชื่อใบลานของทางเมืองน่านนั้น แล้วเราก็บอกว่าเมืองราดอยู่ที่อำเภอท่าปลา อันนี้ก็เป็นเรื่องที่ผมเสนอไว้ ส่วนเมืองสระหลวงนั้นเนื่องจากว่าในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง บอกว่าอยู่ไปทางทิศตะวันออกก่อน ในศิลาจารึกหลักที่ ๘ ว่าทางทิศตะวันออกมีสระหลวงแล้วก็กวาดลงไปถึงสองแคว แสดงว่าสระหลวงต้องอยู่เหนือสองแควขึ้นมาหรือมิฉะนั้นก็เป็นเมืองแฝด ฉะนั้นผมขอฝากไว้ว่า สระหลวงน่าจะเป็นเมืองแฝดกับสองแควหรือมิฉะนั้นก็อยู่ใกล้สุโขทัยมากกว่าสองแคว

เรื่องที่สองก็มาถึงเรื่องศิลาจารึกหลักที่ ๒ จารึกนี้มีคนศึกษาน้อยเหลือเกิน เกือบไม่มีใครทราบว่าคุณหลวงบริบาลบุรีภัณฑ์เป็นคนอ่านจารึกหลักที่ ๒ นี้ให้เซเดส์ เรื่องนี้ไม่มีใครได้เขียนไว้เป็นหลักฐานเลย แต่ว่าคุณหลวงบริบาลบุรีภัณฑ์ได้เล่าให้ผมฟังว่าท่านเองเป็นคนอ่านจารึกหลักที่ ๒ นี้ เพราะฉะนั้นผมก็ใคร่บันทึกไว้เป็นหลักฐานว่า คุณหลวงบริบาลบุรีภัณฑ์ได้เป็นผู้อ่านจารึกหลักที่ ๒ ซึ่งเป็นเรื่องของมหาเถรศรีศรัทธาราชจุฬามุณีศรีรัตนลังกาทีปมหาสามีเป็นเจ้า ท่านมหาเถรมีปู่ชื่อว่าพระยาศรีนาวนำถุม แต่เรื่องทั้งหมดที่บันทึกไว้นี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับการบำเพ็ญบารมี โดยการไปไหว้พระธาตุต่างๆ ที่มีอยู่ในประเทศไทยทั้งหมด เริ่มตั้งแต่ศรีสัชนาลัย สุโขทัย ไปจนถึงสองแคว ขึ้นไปจน

ไปหน้า 115

ถึงเมืองฝาง (เชียงใหม่) แล้วไปหริภุญไชย หลังจากนั้นก็ลงมากระทั่งถึงเมืองเชียงทอง แล้วออกไปทางเมืองมอญต่อไปถึงอินเดีย ถ้าที่ไหนหักพังก็ช่วยบูรณะขึ้นใหม่ เดินทางต่อไปจนกระทั่งถึงลังกาแล้วก็ไปบวชใหม่ที่นั่น เพราะที่ลังกานั้นเขาไม่ยอมรับนับถือพวกที่บวชจากที่อื่น ถือว่าไม่บริสุทธิ์ ก็ต้องไปบวชใหม่และอยู่ที่นั่น ๑๐ ปี จนกระทั่งเป็นเถระ แล้วจึงจะเดินทางกลับมา เมื่อกลับมาแล้ว ข้ามเขาตะนาวศรีลงมาแล้ว ก็ผ่านทางเมืองราชบุรี เพชรบุรี แล้วก็เมือง น... ซึ่งขาดไป ไม่ทราบว่าอะไร น่าเสียดาย ชื่อตรงนั้นคงจะเป็นที่เมืองนครปฐม แต่ว่าจารึกแตกหักไปเราก็เลยไม่รู้ ที่ผมเล่านี้มันก็คาบเกี่ยวไปถึงจารึกหลักที่ ๑๑ ด้านที่ ๒ เพราะว่าเป็นเรื่องของมหาเถรศรีศรัทธาราชจุฬามุณีเป็นผู้บันทึกไว้ข้อความในหลัก ๒ กับหลักที่ ๑๑ ตรงกัน แต่ว่าในหลักที่ ๑๑ เป็นเรื่องย่อมาก แล้วก็ผ่านมาถึงกรุงศรีอโยธยาศรีรามเทพนครแล้วจึงกลับมากรุงสุโขทัย โดยนำเอาพระมหาธาตุมาจากเมืองลังกา ท่านไม่ได้กล่าวว่าท่านเอามาจากไหน แต่ว่าเวลาพูดชวนให้เห็นว่าไปเอามาจาก “มหิยังคณะมหาเจดีย์” ในลังกา แต่เขียนไว้แล้วใครจะมาว่าท่านแอบนำมาไม่ได้ เพราะว่าท่านไม่บอกว่าท่านนำมาจากที่นั่น แต่ท่านพูดถึงพระธาตุในเมืองไทยแล้วก็กลับไปพูดว่าได้เห็นมหัศจรรย์ที่ลังกา ซึ่งท้าวความไปแล้วจะเข้าใจได้ว่าไปนำพระบรมธาตุมาจากเมืองลังกา จารึกหลักนี้ทั้งหมดเป็นเรื่องของพระมหาเถรองค์เดียวที่ไปกระทำบุญในที่ต่างๆ เป็นต้นว่า ได้สร้างพระธาตุหลวงซึ่งพวกขอมเรียกว่า “พระธม” เรื่องนี้เมื่อประชุมสัมมนาที่สุโขทัยเมื่อปี พ.ศ.๒๕๐๓ คนทั้งหลายก็ว่า พระธาตุหลวงนี้สูงถึง ๑๐๒ วา คงจะเป็นพระธาตุในสุโขทัยนั่นเอง แต่ผมได้เป็นผู้ที่คัดค้านว่าเป็นเรื่องนอกพระราชอาณาจักร ในตอนนั้นไม่มีใครเชื่อ แต่ต่อนั้นมาอีก ๑๐ กว่าปี ในขณะนี้ก็เชื่อกันว่าพระธาตุหลวงที่ว่าสูง ๑๐๒ วานั้น เป็นเรื่องที่อยู่นอกประเทศไทยและนายกริสโวลด์เสนอว่าน่าจะหมายถึงถูปาราม ต่อจากนั้นได้ไปยังเมืองกำพไล เมืองกำพไลนั้นทางท่านปาระนะวิถาน ซึ่งเป็นนักอ่านศิลาจารึกของลังกาได้เขียนหนังสือรับรองมาว่า เมืองกำพไลนั้นคือเมืองกำพลตั้งอยู่ใกล้กับเมืองแคนดี้ในปัจจุบันและมีพระทันตธาตุซึ่งพึ่งจะย้ายไปไว้ที่นั่นใน พ.ศ. ๑๘๘๔ ซึ่งเป็นปีที่พระทันตธาตุไปอยู่ที่เมืองกำพไล พระเจ้าแผ่นดินที่เป็นผู้ย้ายเมืองหลวงไปและนำพระทันตธาตุไปอยู่นั้น ชื่อว่า “ภูวไนยาเกพาหุที่ ๔” พระมหาเถรได้พูดถึงพระทันตธาตุที่เมือง*กำพไล* ซึ่งความจริงนั้นถ้าจะเรียกให้ถูกต้องเรียกว่า *เมือง-กำพล* แต่เนื่องจากพวกทมิฬออกเสียงกำพลเป็นกำพไลแล้วเรารับเอาสำเนียงมาจากพวกทมิฬอีกต่อหนึ่ง เพราะฉะนั้นศิลาจารึกหลักที่ ๒ จึงต้องจารึกขึ้นหลังปี พ.ศ. ๑๘๘๔ แน่นอน แล้วก็เนื่องจากว่าท่านไปอยู่ในลังกาตั้ง ๑๐ ปี เพราะฉะนั้นที่ท่านมาจารึกคงใกล้มาทางปีของพระเจ้าลิไทย ซึ่งขึ้นเสวยราชย์ในปี พ.ศ. ๑๘๙๐ ทีนี้ปัญหาที่จะพูดถึงคือใจความในระหว่างบรรทัดที่ ๑ ถึง ๒๐ ที่ว่าสำคัญที่สุดนั้น มันลบเลือนอ่านไม่ได้เรื่องเลย เราจึงต้อง

จับเอามาปะติปะต่อกัน ผมจะอ่านจากจารึกหลักที่ ๒ ที่พิมพ์ไว้ในประชุมศิลาจารึกดังนี้

มหา...ศรีศรัทธาราชจุฬามุณีศรีรัตนลังกาทีปมหาสามีเป็นเจ้า...มาสถิตคเจ้าเมืองจา...เมืองลำพงเถิง...สมเด็จหา...เฉพาะบรรทัดที่ ๖ ที่บอกว่า *มาสถิตค...เจ้าเมืองจา* นี้ เมื่ออ่านใหม่แล้วได้ใจความว่า มาวลิกคงคาในลงกา แล้วเมืองลำพงเถิงนั้นที่จริงอ่านว่าเมืองกำพไล อย่างนี้เป็นต้น เพราะฉะนั้นที่อ่านไว้นั้นมันแย่จริงๆ แต่ว่าถ้าใครอยากจะรู้ว่าแย่อย่างไรผมได้นำเอากระดาษอัดสำเนาศิลาจารึกมาให้ดูว่ามันสุดที่จะอ่านจริงๆ ทีนี้ต่อจากนั้นเขาบอกว่า ที่นั่นก่อพระทันตธาตุสุคนธเจดีย์มีสาม...ต่อมาก็ก่อในนครสระหลวงสองแควปู่ชื่อพระยาศรีนาวนำถุม...เป็นพ่อ...สร้างในนครสองอันอันหนึ่งชื่อนครสุโขทัย อันหนึ่งชื่อนครศรีสัชชนาลัย ข้อความนี้เลยทำให้เราเข้าใจผิดไปว่า พระยาศรีนาวนำถุมเป็นผู้สร้างเมือง หรือสร้างอะไรในนครศรีสัชชนาลัยและนครสุโขทัย และต่อมาก็มีบอกว่าพ่อขุนนำถุม...เบื้องในหรดีเถิงฉอดสองหมื่น...สี่พยาม...เบื้องหัวนอนสองแสนพยามเบื้องตีนนอนถึง...พ่อขุนนำถุมตาย...เมืองสุโขทัย...อัน...งวงรู้วังช้างแกล้วหาญ...หัวช้างด้วยอีแดงพุะเลิง (อีแดงพุะเลิง คือ อีแดงเพลิง สมัยนั้นมักจะเล่นคำ อย่าง พลับก็เป็นพันลับ พลุก็เป็นพันลุ เพลิงก็เป็นพุะเลิง) พ่อขุนนำถุมใส...อีแดงพุะเลิงใหญ่ประมาณเท่าบาตร...เมืองแคง เมืองสุโขทัย แล้วก็มาถึงบรรทัดที่ ๒๐ จึงมาขึ้นว่า...ลูกพ่อขุนศรีนาวนำถุม ผู้หนึ่งชื่อพระยาเมืองเป็นขุนในเมืองราด... จากนี้เองพวกเราได้พยายามที่จะแกะออกมาว่ามีความหมายว่าอย่างไร จึงมีผู้ตั้งทฤษฎีว่าพระยาศรีนาวนำถุมเป็นกษัตริย์พระองค์แรกของนครสุโขทัย แต่ก็มีดินแดนไปถึงเมืองฉอดสองหมื่นสี่วา แต่เบื้องหัวนอนคือไปทางทิศใต้นั้นสองแสนวาไกลเป็นสิบเท่าของที่ไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ นับว่าไปไกลพอสมควรในทางทิศใต้ ดังนี้เป็นต้น แท้ที่จริงนั้นถ้าเรามาคำนึงว่าเรื่องทั้งหมดเป็นเรื่องที่มหาเถรท่านจะไปไหว้พระธาตุต่างๆ ทั้งหมดเท่าที่ท่านทราบว่าอยู่ในประเทศไทยแล้วออกไปนอกประเทศ ถ้าที่ใดสลักหักพังท่านก็ไปก่อสร้าง เรื่องที่เกี่ยวกับว่าไปสร้างอะไรต่ออะไรในนครสระหลวง สองแควนี้ เป็นเรื่องที่พระมหาเถรไปสร้างทั้งสิ้น ต่อไปก็ไปสร้างในนครสอง อันหนึ่งชื่อนครสุโขทัย อันหนึ่งชื่อนครศรีสัชชนาลัย ถ้าจะอ่านดูในตอนต่อไปและในหลักที่ ๑๑ แล้วก็จะเห็นว่านี่เป็นเรื่องของพระมหาเถรนั่นเอง ตกลงมีเรื่องที่เกี่ยวกับพ่อขุนนำถุมเฉพาะตอนที่กล่าวถึงอาณาเขตของต่างๆ ที่มีอยู่นั้น อาณาเขตนี้คงไม่ใช่อาณาเขตของพระมหาเถรแน่ๆ น่าจะเป็นอาณาเขตของพ่อขุนนำถุม ทีนี้ปัญหาก็มีอยู่แต่เพียงว่า ในตอนต้นกล่าวถึงปู่ชื่อพระยาศรีนาวนำถุมๆ ทั้งหมด แต่ในตอนท้ายว่าลูกพ่อขุนศรีนาวนำถุม ทำให้มีผู้สงสัยว่าพ่อขุนศรีนาวนำถุมกับพ่อขุนนำถุมเป็นคน ๒ คน หรือคนเดียวกัน ผมก็เสียใจเหลือเกินที่ไม่สามารถจะตอบได้ในขณะนี้ แต่เชื่อว่าในอีกสองสัปดาห์ข้างหน้าคงจะพอตอบได้ เพราะฉะนั้นก็เสนอไว้ว่า อาจจะเป็นสองคนก็ได้ ถ้าเป็น

สองคนโดยปกติผู้ที่มีชื่อซ้ำกันอย่างนี้ก็เป็นปู่กับหลาน ซึ่งเป็นธรรมเนียมที่ไม่ได้ใช้อยู่แต่ในสมัยสุโขทัยเท่านั้น แต่ยังใช้อยู่ในพวกกรีกโบราณ เขาเอาชื่อปู่มาเป็นชื่อหลาน เราจะเห็นได้ว่าราชวงศ์ของพระร่วง พระเจ้าเลอไทยมีลูกชื่อพระเจ้าลิไทย มีลูกชื่อพ่อเลอไทย แล้วมาถึงชั้นหลาน มีชั้นหลานชื่อว่าพระเจ้าไสลิไทยหรือไสลือไทย มีเลอไทยปู่เลอไทยหลาน ลิไทยปู่ลิไทยหลาน แล้วจนกระทั่งถึงสมัยเจ้าสามพระยามหาธรรมราชาเมืองพิษณุโลกนฤพาน เมืองเหนือทั้งปวงเป็นจลาจล พระยาบาลพระยารามออกถวายบังคม นี่ก็แสดงให้เห็นว่าได้นำชื่อพ่อขุนบาลเมือง พ่อขุนรามราช กลับมาใช้เป็นชื่อของรุ่นหลานรุ่นเหลนอีก และในเมืองน่านเองพระยาผากอง ก็มีพระยาผากองผู้ปู่และมีพระยาผากองผู้หลาน แต่ว่าในตำนานได้ไปแก้เสียให้เป็นพระยาผานองเสียองค์หนึ่ง เพราะคงสงสัยว่าทำไมจึงมีผากองอยู่ ๒ ครั้ง แต่ว่าในศิลาจารึกแสดงให้เห็นว่าผากองเป็นชื่อปู่ชื่อหลาน เพราะฉะนั้นพระยาศรีนาวนำถุมอาจจะเป็นปู่ และพ่อขุนนำถุมอาจจะเป็นหลาน ถ้าเป็นเช่นนี้จริงพ่อขุนนำถุมก็อาจจะเป็นพระยางั่วนำถุมที่ปรากฏอยู่ในจารึกปู่หลานสบถกันว่าเป็นพระเจ้าแผ่นดินของกรุงสุโขทัย ด้วยก็เป็นได้ นี่เป็นข้อสันนิษฐานทางหนึ่ง หรือมิฉะนั้นก็ถือว่าพระยาศรีนาวนำถุมและพ่อขุนนำถุมคือคนคนเดียวกันท่านเขียนย่อลงไปเอง นึกอยากจะย่อเมื่อไหร่ท่านก็ย่อ นึกอยากจะยืดเมื่อไหร่ท่านก็ยืดกลับไปตามเดิม พอจะเห็นได้จากในจารึกหลัก ๓ ก็มีที่พูดถึงศรีสุริยมหาธรรมราชาธิราช พูดไปพูดมาก็เหลือแต่ธรรมราช ซึ่งหมายถึงองค์เดียวกันทั้งหมด อย่างนี้ก็เป็นได้ เพราะฉะนั้นในที่นี้ผมจึงเหลือแต่ธรรมราชาธิราช พูดไปพูดมาจึงต้องขอเสนอไว้เป็น ๒ ทฤษฎีก่อนว่า พระยาศรีนาวนำถุมกับพ่อขุนนำถุมอาจจะเป็นคนคนเดียวกัน หรือสองคนก็ได้

ต่อไปนี้ผมจะพยายามเดาใจความทั้งหลายตอนที่อ่านไม่ได้แล้ว จุดจุด (...) ข้างหน้า ในนครสระหลวง สองแคว นั้นดูเหมือนจะเขียนไว้บอกว่า พระศรีรัตนธาตุในนครสระหลวง สองแคว และบอกที่ว่าสร้างในนครสองอัน อันหนึ่งชื่อนครสุโขทัย อันหนึ่งนครศรีสัชนาลัยนั้น เมื่ออ่านไปแล้วก็คงจะเป็นพระศรีรัตนมหาธาตุในนครทั้งสอง เพราะฉะนั้นสิ่งเหล่านี้แสดงแต่เพียงว่าเป็นเรื่องที่พระมหาเถระเป็นผู้ไปก่อสร้างและไปบูรณะพระธาตุในเมืองต่างๆ เท่านั้น ไม่ได้แสดงว่าพ่อขุนศรีนาวนำถุมไปก่อสร้างเมืองหรือไปก่อสร้างอะไรทั้งสิ้น แต่อาณาเขตนั้นผมยอมรับว่าเป็นอาณาเขตของพ่อขุนนำถุม แต่ผมไม่ทราบว่าพ่อขุนนำถุมนั้นเป็นพระยาศรีนาวนำถุมใช่หรือไม่ จะได้พิสูจน์กันต่อไป ทีนี้ถ้าเราจะกลับมาพูดถึงเมืองราดต่ออีกนิดหนึ่ง พ่อขุนรามคำแหงไม่ได้พูดถึงเมืองราดเลย ในอาณาจักรท่านปราบได้เมืองนั้นๆ ทางทิศตะวันออก ทิศตะวันตก ทางเบื้องหัวนอน เบื้องตีนนอน แต่ท่านข้ามเมืองราดไปได้อย่างไรไม่ทราบ น่าจะต้องคิดคำนึงว่า พ่อขุนรามคำ-แหง ท่านพูดเฉพาะเมืองที่ท่านเป็นผู้ปราบเองใช่หรือไม่ เพราะท่านไม่ได้พูดถึงเมืองศรี-

สัชชนาลัย สุโขทัย ท่านข้ามไปหรือจะถือเมืองนี้เป็นเมืองชั้นในของดั้งเดิม ไม่ต้องพูดถึง เมืองราดเป็นเมืองชั้นในดั้งเดิมจึงไม่พูดถึงหรือจะเป็นว่าเมืองราดนั้นท่านไม่ได้เป็นผู้ปราบ พ่อแม่ท่านปราบเอาไว้ เพราะฉะนั้นถ้าเรามาดูข้อความที่ว่า อาจปราบได้เมืองกว้างช้าง หลาย ท่านคงจะพูดถึงเมืองที่ท่านปราบด้วยตัวท่านเอง เมืองราดนี้ท่านไม่ได้ปราบหรือมิฉะนั้นอีกอย่างหนึ่งก็คือ เมืองราดไม่ได้อยู่ในอาณาจักรสุโขทัยในยุคแรก ซึ่งก็เป็นได้เหมือนกันอาจจะเป็นเมืองมหามิตรเหมือนอย่างพระยางำเมือง เมืองพะเยา ซึ่งเล็กนิดเดียวแต่ก็ไม่ได้อยู่ในอาณาจักรของพ่อขุนรามคำแหง นี่แหละที่ผมมาพูดนี้นะครับก็คล้าย ๆ กับมาสร้างปัญหาให้เพิ่มขึ้นอีกมากมาย แต่ว่าวิธีการศึกษาก็ต้องเป็นเช่นนี้แหละ คือจะต้องมีทฤษฎี มีความคิดเห็นที่แตกต่างกันออกไป แล้วเราจะต้องหาหลักฐานที่จะมาสนับสนุนทฤษฎีใดควรเชื่อถือได้ยึดต่อไป

ในศิลาจารึกหลักที่ ๒ มีข้อความตอนหนึ่งกล่าวถึง นครสุโขทัย บางฉลัง ศรีสัช-ชนาลัย อันนี้ก็น่าที่จะเป็นไปได้ว่า บางฉลังนั้นอยู่ในระหว่างเมืองสุโขทัยและศรีสัชชนาลัย พูดถึงบางฉลังทำให้นึกถึงปางจาที่อยู่ระหว่างทางศรีสัชชนาลัยกับสุโขทัย ปางจาที่อยู่ในหนังสือมูลศาสนาของทางภาคเหนือนั้นกับบางฉลังนี้จะใกล้เคียงกันเพียงใด

ต่อไปพระมหาเถรท่านได้กล่าวถึงลูกสาว ๒ คน ใส่ทองปลายแขน แต่งตัวแล้วโอยทานให้แก่ท่านผู้มาขอ นี่ก็ตรงกับจารึกหลักที่ ๑๑ ซึ่งพูดใจความเดียวกันว่า มีลูกสาว ๒ คน แต่งตัวแล้วให้แก่ผู้ที่มาขอ ทางเดินต่าง ๆ ที่ท่านไปก็ตรงกัน เพราะฉะนั้นจึงน่าจะเชื่อได้ว่าผู้ที่จารึกศิลาจารึกหลักที่ ๑๑ ด้าน ๒ คือพระมหาเถรศรีศรัทธาราชจุฬามุณีนั่นเอง มีสิ่งหนึ่งที่ผมอยากจะกล่าวไว้ในที่นี้ก็คือว่า พระมหาเถรศรีศรัทธานี้ในเวลากลางคืนท่านจะเอาตะเกียงวางไว้บนศีรษะเพื่อไม่ให้หลับเป็นเวลาถึงพันคืน แล้วก็ใช้น้ำมันหล่อรดหัว ธรรมเนียมประเพณีอย่างนี้ไม่รู้ว่าเป็นนิกายหรืออะไรอย่างไหน เถรวาทมหานิกายผมก็ไม่ทราบทั้งนั้น แต่ที่น่าประหลาดที่เป็นเช่นนั้น อีกอย่างหนึ่งก็คือว่าท่านเองคิดว่าท่านเป็นพระกฤษณะ เป็นพระราม เป็นพระนารายณ์ จุติลงมาท่องเที่ยวอยู่ในโลกนี้ พิธีการแบบนี้จะเป็นเครื่องแสดงให้เห็นว่าศาสนาพุทธในยุคก่อนพระเจ้าลิไทยนั้นเป็นอย่างไร ซึ่งผู้ที่มีความรู้ทางศาสนาดี ๆ ก็น่าจะได้ค้นคว้าต่อไป บางคนก็บอกว่าเป็นนิกาย "ตันตะริก" เป็นการเหลือวิสัยที่ผมจะปลีกเวลาไปศึกษาได้ เพราะว่าเท่าที่อ่านจารึกนี้ก็ต้องอ่านในเวลากลางคืน อนึ่งในวันเสาร์-วันอาทิตย์ พิพิธภัณฑ์ก็ปิด ไม่มีโอกาสที่จะได้ไปอ่านที่นั่นเลย ก่อนที่จะมานี้ผมได้อ่านจากกระดาษอัดสำเนาจารึก พอตื่นเช้าขึ้นมาผมก็โทรศัพท์บอกมหาประสานกับคุณเทิมให้ช่วยดูซิจารึกตรงนี้เป็นอย่างไร ตรงนั้นเป็นอย่างไร แล้วก็ตัดสินกันไป

ส่วนเรื่องของพ่อขุนบางกลางท่าวนั้น ผมก็ได้เป็นผู้ค้นพบเองว่าเป็นพ่อขุนบาง-

ไปหน้า 120

กลางหาว แต่ผมไม่ได้บอกให้ใครแก้ ผมเล่าให้คนอื่นฟัง แล้วในที่สุดคนอื่นก็ไปแก้ จนกระทั่งเวลานี้ตำราของกระทรวงศึกษาก็ใช้พ่อขุนบางกลางหาวแล้ว ผมเห็นว่ามีเหตุผลดีกว่า เพราะคำว่า “ท่าว” ก็ตรงกับ “ต้าว” ในภาคเหนือนั้น ไม่ว่าไทยเผ่าไหนแปลว่าล้มดิ้นแดยันทั้งนั้น ไม่น่าจะเป็นชื่อของพระเจ้าแผ่นดินเลย เพราะฉะนั้นผมจึงได้ไปดูและก็เห็นว่าเป็นบางกลางหาว แต่กว่าจะรบกับมหาประสานชนะก็ว่ากัน ๓-๔ ปี ยอมแพ้แล้วสักปีหนึ่งไปก็ขึ้นต้นใหม่อีก คือไม่ยอมอีกอยู่อย่างนี้ ในที่สุดก็ต้องเอาคุณเทิมมาตัดสินว่าถึงแม้ว่าบางแห่งจะไม่เห็นขมวด แต่ว่าตัว “ห” นี้มีลักษณะซึ่งเมื่อตัดขมวดข้างหลังออกแล้วก็ยังบอกได้ว่าเป็น “ห” หรือ “ท” คุณเทิมเป็นผู้ที่เสนอขึ้น ในที่สุดมหาประสานก็เลยยอมรับ เพราะฉะนั้นเดี๋ยวนี้หนังสือของกระทรวงศึกษาก็ใช้เป็นบางกลางหาวแล้ว

ทีนี้พูดถึงเรื่องพ่อขุนบางกลางหาวเป็นเจ้าเมืองบางยางเมื่อไปอ่านดูแล้ว*เป็นเจ้า* นี่อ่านผิดครับ เขาพูด*เป็นขุน*ในเมืองนั้น เป็นขุนในเมืองนี้ แต่เราไม่เคยเห็นจารึกใช้ว่าเจ้าเมืองเลย ในที่นี้เราอ่านได้ความว่า บางกลางหาว...ไปเมืองบางยาง สามจุดหมายความว่าอ่านอักษรไม่ออกอยู่ ๓ ตัว เพราะฉะนั้นพ่อขุนบางกลางหาวก็อาจไม่ได้เป็นเจ้าเมืองบางยาง เรื่องทั้งหมดเหล่านี้ถ้าจะพูดต่อก็หมดเวลา คนฟังจะไม่ได้ถาม ผมจะเปิดโอกาสให้โจมตีเสียบ้าง เพราะเมื่อเช้านี้ผมไปโจมตีเขามา เชิญครับ

นายกมล การกุศล

เรามีเวลาประมาณ ๒๕ นาที สำหรับอภิปรายและซักถาม

นายศรีศักร วัลลิโภดม

ที่ผมฟังที่ท่านอาจารย์ประเสริฐอธิบายไปผมก็เกิดความสนใจอย่างมากคือ เรื่องวิธีการศึกษาของท่านอาจารย์นั้นผมได้ตามท่านมาตั้งนานแล้ว แล้วพยายามจะเรียนรู้ ทีนี้ที่ท่านศึกษานี้ ผมยังมีความเห็นอันนี้ ผมไม่ได้โจมตีท่านนะฮะ ว่าอาจารย์ประเสริฐศึกษาแบบคณิตศาสตร์อีก เช่นเดียวกัน ๑ บวก ๑ ต้องเป็น ๒ แต่ของผม ๑ บวก ๑ ต้องเป็น ๓ เป็น ๔ ทีนี้วิธีการวางรูปตำแหน่งเมืองที่อาจารย์ท่านว่านั้นนะฮะ ผมว่าถ้าหาไว้ตามกระดาษนั้นใช้ได้ครับ แต่ว่าเอาไปประนีประนอมกับภูมิประเทศแล้วผมรู้สึกว่ามันจะไม่รับกันเลยยกตัวอย่างเมืองแรกที่อาจารย์ประเสริฐบอกว่าตามเข็มนาฬิกามา สระหลวงสองแคว คือหมายความว่าสระหลวงจะเหนือเมืองสองแคว ทีนี้ผมไปดูสภาพภูมิประเทศต่างๆ เหล่านั้นนะฮะ เราไม่พบเมืองใดเลยซึ่งอยู่เหนือเมืองสระหลวงว่า เหมาะสมจะเป็นเมืองสองแควในตอนนั้น ถ้าหากเมืองสองแควอันนั้นจะเป็นเมืองพิษณุโลก เพราะว่าบริเวณลุ่มน้ำน่านทั้ง ๒ ฝั่งนั้นเป็นที่ราบลุ่มตลอดนะฮะ จะมีเมืองที่อยู่ช่องเหนืออีกแห่ง

หนึ่งที่เป็นเมืองใหญ่ก็คือเมืองทุ่งยั้ง ต่ำลงมาก็เป็นทางด้านตะวันออก ซึ่งเป็นเมืองเล็กๆ ทีนี้ปัญหาเมืองสระหลวงที่ผมว่านั้นในจารึกสุโขทัยพูดตำแหน่งเมืองเป็นนครสระหลวงสองแคว เพราะฉะนั้นเมืองกระจอกๆ ที่จะอยู่เหนือเมืองพิษณุโลก ผมไม่เห็นมี นอกจากเมืองทุ่งยั้งอันเดียวเท่านั้นเอง ซึ่งระบุแล้วว่าเป็นเมืองทุ่งยั้ง แต่เมืองซึ่งใหญ่พอเพียงกับพิษณุโลก สมัยนั้นอยู่ต่ำกว่าสองแควลงมาคือเมืองพิจิตรในปัจจุบัน ซึ่งอยู่ริมแม่น้ำน่านเก่า แล้วเมืองนี้มีวัดพระบรมธาตุอยู่ด้วย เพราะธรรมดาการสร้างเมืองเป็นนครนั้น จะต้องมีศาสนสถานสำคัญอยู่กลางเมือง ส่วนใหญ่นะครับ อย่างเช่นเมืองสระหลวง สองแคว เมืองนครชุม เมืองต่างๆ เหล่านี้ซึ่งเป็นระดับที่นครจะต้องมีแบบนั้น แต่ตำแหน่งเมืองที่ท่านอาจารย์ประเสริฐว่านั้นมันไม่รับกับภูมิประเทศอันนั้น เป็นเรื่องเมืองสระหลวงที่ผมเรียนชี้แจง อันนี้อีกประการหนึ่ง มาถึงเรื่องเมืองราดไว้ที่แถวๆ ลุ่มลำน้ำน่าน แถวๆ ท่าปลานั้น นั้นก็คงจะใช้ทฤษฎีเกี่ยวกับเมืองสระหลวงนั่นเอง แต่ถ้าเราดูลักษณะภูมิประเทศแถบนั้นนะครับเราไม่พบเมืองโบราณซึ่งจะมีขนาดเป็นเมืองสำคัญได้ ถ้าจะมีเมืองในเขตนั้นก็เป็นเมืองเล็กๆ เป็นท่าที่พักสินค้าอะไรต่างๆ ถ้าเป็นเมืองใหญ่อยู่ขนาดนั้นผมคิดว่าน้ำป่าคงท่วมตายนะฮะ เพราะว่าน้ำที่ไหลลงจากลำน้ำป่าหรือลำน้ำทางนั้นมันรุนแรงมาก แล้วเราไม่พบร่องรอยเมืองโบราณอันนั้นเลย ทีนี้การที่อาจารย์ไปพูดถึงเมืองราดในสมัยกรุงเทพนั้น ผมก็คิดว่าอันนี้เป็นเรื่องที่ว่าไม่ค่อยจะเข้ากันได้ เพราะว่าเรื่องนี้มีชื่อซ้อนกันอยู่บ่อยๆ ยกตัวอย่างเช่น เมืองสิงห์บุรีที่กาญจนบุรีเป็นต้น ก็นักประวัติศาสตร์โบราณคดีทราบ ท่านก็เอาไปผสมกับเมืองสิงห์ปุระในจารึกปราสาทพระขรรค์ของพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ โดยไม่คำนึงว่ากลุ่มเมืองที่ว่านั้นมันไม่ค่อยมีความสัมพันธ์กันเท่าไหร่ เพราะตำแหน่งเมืองที่ว่าสิงห์บุรีนั้นจะใกล้เคียงกับเมืองสุพรรณบุรี เพชรบุรี ราชบุรี ซึ่งอยู่ในกฎหมายเก่าของกรุงศรีอยุธยา แต่เมืองสิงห์ที่ปรากฏในกาญจน-บุรีนั้นเป็นเมืองซึ่งเกิดขึ้นสมัยลพบุรีตอนนั้นเลย อันนี้ผมนำมาเปรียบเทียบเพื่อชี้ให้เห็นว่าการที่จะนำเอาเมืองราดที่อยู่ในเขตเมืองน่านนั้นมาผสมกับเมืองราดในสมัยพ่อขุนผา-เมืองนั้นผมว่าเราจำเป็นต้องดูภูมิประเทศ และดูฐานะของเมืองราดในทางประวัติศาสตร์ด้วยนะฮะ อันนี้ผมคัดค้านท่านอาจารย์ประเสริฐอย่างมากในการที่ว่า ผมไม่สามารถที่จะตามท่านได้ เพราะเมืองราดในศิลาจารึกหลักที่ ๒ นั้นแสดงว่าสำคัญที่สุดเมืองหนึ่งในสมัยสุโขทัย คือขนาดพ่อขุนผาเมืองเป็นผู้ปกครอง แล้วอย่าลืมว่าพ่อขุนผาเมืองได้ให้ชื่อตัวเองต่อพ่อขุนศรีอินทราทิตย์กมรเตงอัญศรีอินทราทิตย์ ซึ่งผมคิดว่าพระเจ้าผาเมืองเป็นลูกเขยของกษัตริย์ขอมๆ ที่จะต้องให้ครองเมืองใดเมืองหนึ่ง ซึ่งเกี่ยวพันกับขอมอยู่แล้วใช้ชื่ออันนี้ ฐานะเมืองราดจึงเป็นเมืองที่มีความสำคัญมากไม่ใช่เมืองเล็กซึ่งเขตท่าปลาหรือลุ่มลำน้ำป่าสัก ซึ่งน้ำอาจพัดพังไปเมื่อไหร่ก็ได้ นี่เป็นสิ่งที่ผมเรียนชี้แจงดังนี้ครับ

ดร.ประเสริฐ ณ นคร

ผมก็เสนอเป็นทฤษฎีเท่านั้นเอง จะเชื่อหรือไม่เชื่อก็ต้องแล้วแต่เหตุผลของแต่ละบุคคล สำหรับเมืองท่าปลานั้นจะว่าไม่มีความสำคัญได้อย่างไร เมื่อครั้งที่รัชกาลที่ ๑ ตั้งเจ้าเมืองน่านขึ้นไปนั้น เจ้าเมืองมงคลวรยศซึ่งเป็น~~มหาอุปราชของน่านนั้น~~ก็ได้ไปตั้งอยู่ที่อำเภอท่าปลา ~~แล้วก็อยู่จนกระทั่งเจ้าเมืองน่านตายไปจึงได้ขึ้นไปเป็นเจ้าเมืองน่าน~~ เพราะฉะนั้นจึงน่าจะถือว่าเป็นเมืองที่สำคัญเหมือนกัน แม้ในสมัยรัชกาลที่ ๑ ก็ยังเป็นเมืองที่มีความสำคัญอยู่ ส่วนเรื่องเมืองสระหลวง สองแคว นั้นก็ขอเรียนอีกนิดหนึ่งว่า ในกฎหมายลักษณะลักพาของกฎหมายตราสามดวงนั้นได้พูดถึงเมืองสองแก้ว (สองแคว) ก่อนเมืองสระหลวง แสดงว่าสองแควอยู่ใกล้อยุธยามากกว่าสระหลวง ในขณะที่พ่อขุนบางกลางหาวรบอยู่กับขอมสมาดโขลญลำพงนั้น คนหนึ่งอยู่ที่ศรีสัชนาลัย อีกคนหนึ่งที่สุโขทัย พ่อขุนผาเมืองเจ้าเมืองราดอยู่ห่างออกไปจากสุโขทัยมาก ก็คงจะยกมาช่วยไม่ทัน เรื่องที่กล่าวมานี้เป็นทฤษฎีหนึ่ง ทฤษฎีใดจะถูกก็ต้องให้คนอื่นเป็นผู้วินิจฉัย ผมขอเสนอว่าเมืองที่พ่อขุนรามคำแหงจารึกไว้นั้นไม่ได้มีสลับที่กันเลย จะกล่าวถึงเมืองที่อยู่ใกล้สุโขทัยออกไปตามลำดับ เบื้องตะวันออกรอดสระหลวง สองแคว ลุมบาจาย สะค้า เท้าฝั่งของเวียงจันทร์เวียงคำเป็นที่แล้ว ไกลออกไปตามลำดับ เบื้องหัวนอนรอดคณฑี พระบาง แพรกสุพรรณภูมิ ราชบุรี เพชรบุรี ศรีธรรมราช ฝั่งทะเลสมุทรเป็นที่แล้ว เบื้องตะวันตกรอดเมืองฉอด เมือง...หงสาวดี สมุทรหาเป็นแดน เบื้องตีนนอนรอดเมืองแพร่ เมืองน่านเมืองน...เมืองพลั่วพ้นฝั่งของเมืองชะวาเป็นที่แล้ว ท่านเรียงลำดับของท่าน ท่านไม่ได้พูดกระโดดไปกระโดดมานะครับ คนโบราณท่านรักษาระบบอย่างมีระเบียบกว่าคนสมัยปัจจุบันมาก ท่านกล่าวถึงสระหลวงก่อนสองแควก็ต้องอนุมานได้อย่างแน่นอนว่าสระหลวงอยู่ใกล้สุโขทัยมากกว่าสองแคว

นายกมล การกุศล

เชิญอาจารย์ศรีศักรครับ

นายศรีศักร วัลลิโภดม

ที่อาจารย์ว่าคือที่วนไปตามนาฬิกา ผมเห็นว่ามันไม่รับกับภูมิประเทศ ผมยอมรับที่ว่าไปตามทิศ ถ้าไปวางตำแหน่งตามเข็มนาฬิกาผมเห็นว่ามันเป็นไปไม่ได้ เพราะว่าไม่มีเมืองอยู่ตรงนี้ครับ แล้วก็เมื่อเรียนถามอาจารย์ว่าเป็นเมืองสระหลวง เป็นเมืองนครนะครับในนั้นระบุไว้ ถ้าผมอยากจะเรียนถามว่าตอนเหนือพิษณุโลกมานั้นมีเมืองไหนที่เป็น

ระดับนครบ้าง แต่หากว่าเรามองตามสภาพที่เป็นปัจจุบันนะฮะ อย่างเมืองพิจิตร เขาเป็นเมืองใหญ่จริง เพราะเหตุว่ามีวัดมหาธาตุอยู่แล้ว วัดมหาธาตุนี้อยู่เนื่องมาจนถึงอยุธยานะฮะ คือที่ผมมาพูดในที่นี้ ผมนำเอาหลักฐานทางโบราณคดีและตำแหน่งเมืองทางภูมิศาสตร์มาเปรียบเทียบกับที่ท่านอาจารย์ได้วางไว้ตามแผ่นกระดาษตาม Direction ของเข็มนาฬิกาว่า บางทีเราไม่อาจจะประนีประนอมมันได้ถ้าหากมองอย่างมีระบบอย่างท่านอาจารย์ว่านั้นมันก็มองเห็น แต่ว่าถ้ามองในสภาพภูมิศาสตร์นั้นมันมองไม่เห็นแล้วอย่างหนึ่ง ผมใคร่ขอเรียนถามเพิ่มเติมอีกอย่างหนึ่งว่าพระเจ้ารามคำแหงว่า พูดถึงเมืองสระหลวงสองแควเท่านั้น ผมก็จะเรียนถามอีกอย่างหนึ่งว่า อาณาจักรสุโขทัยนั้นมันเป็นอย่างไรเพราะถ้าหากเราคิดว่าสระหลวง สองแคว เป็นเมืองที่อยู่ใกล้ๆ กันนั้น เป็นเมืองที่อยู่ในอาณาเขตสุโขทัย Proper จะต้องไปตีเขาทำไม คือข้อความในจารึกมันมีอะไรพิลึกๆ อยู่แต่อันนั้นเป็นอีกประเด็นที่ผมเรียนถามในที่นี้คือว่า ตำแหน่งของเมืองนั้นไม่ต้องกับสภาพของภูมิประเทศและหลักฐานทางโบราณคดี

ดร.ประเสริฐ ณ นคร

ผมขอตอบสั้นๆ อีกครั้งว่า ผมไม่ทราบว่าทะเลแก้วที่อยู่ใกล้เมืองพิษณุโลกนั้นมีมาแต่ครั้งใด ทะเลแก้วเป็นสระใหญ่และเราก็ไม่ทราบว่าจะเป็นเมืองแฝดของสองแควอยู่ตรงนั้นหรือไม่ *และจะรื้อถอนไปเมื่อไหร่ก็ได้ เพราะว่าแม้แต่เมืองพิษณุโลกเองบางครั้งก็ต้องถอยหนีไป ต้องรื้อค่ายรื้ออะไรกันไป เพราะฉะนั้นเราไม่ทราบหรอกว่าเมืองอะไรจะถูกรื้อถอนไปเมื่อไหร่ เพราะแม้แต่แผ่นอิฐในอยุธยายังต้องถูกรื้อมาเป็นกำแพงของรัตนโกสินทร์ ผมขอเสนอเรื่องนี้ไว้ และขอให้ท่านผู้อื่นเป็นผู้วินิจฉัยต่อไป

นายกมล การกุศล

ขออีกปัญหาครับ เชิญครับ

ม.ล.มานิจ ชุมสาย

เมื่อต้องการให้ผมประกาศชื่อเพราะเหตุว่าคนทั้งหลายได้ฟังอยู่ ผม มานิจ ก็จริงอยู่ แต่ไม่ใช่มานิต วัลลิโภดม แต่เป็นมานิจ ชุมสาย คือว่า ดร.ประเสริฐได้พูดมากมายถึงอาณาจักรสุโขทัย คือพูดตามศิลาจารึก แต่ไอ้ผมมันไม่มีโอกาสอ่านศิลาจารึก นอกจากคำแปลของคนโบราณ ซึ่งท่านสุภัทรดิศบอกว่ามันโบราณเกินไป ผมก็ทำไงได้ละ มันไปตกค้างอยู่ที่เมืองนอกถึง ๑๕ ปี ไม่รู้จะทำอะไรก็เอาเวลาว่างไปอ่านหนังสือฝรั่ง จึงได้

ไปหน้า 124

* ที่ประชุมสัมมนาเรื่อง จารึกหลักที่ ๒ ของกรมศิลปากร ได้ตกลงกันว่า สองแคว (พิษณุโลก ทางฝั่งตะวันออกแม่น้ำน่าน) และสระหลวง (พิษณุโลกฝั่งตะวันตก) เป็นเมืองเดียวกัน ดูหน้า ๓๕๒–๓ ในเล่มนี้

หลักฐานเพิ่มเติมจากหนังสือฝรั่ง ซึ่งเป็นการที่เขาได้ประกาศเกียรติคุณของราชวงศ์พระร่วง ว่ามีอาณาเขตใหญ่โตกว่าศิลาจารึกมากมาย แต่ว่าไม่เคยเจอะในหนังสือตำราของไทยก่อนอื่นทีเดียวก็คือตอนฝรั่งเศสได้เขมรไปเป็นเมืองขึ้น แล้วผู้ว่าราชการเขมรก็สั่งให้ค้นประวัติศาสตร์เขมรเป็นการใหญ่ จากพระราชพงศาวดาร จากศิลาจารึก จากทุกแห่งเพื่อแปลออก การแปลออกนี้มันก็มีเบื้องหลังอยู่คือว่าจะเรียกร้องดินแดนคืน ปรากฏว่าผู้ว่าราชการคนหนึ่ง จากโดยความช่วยเหลือของ "เดล์ ลา เกรย์" ซึ่งเป็นนักค้นคว้าสำคัญของฝรั่งเศสกับผู้ว่าราชการคนที่ชื่อ "คิม เบอ เฮย" ค้นพบในพงศาวดารเขมรว่า พระร่วงรามคำแหงใน ค.ศ. ๑๓๑๐ ตีได้นครธม ๑๓๑๐ ไม่ใช่ ๑๓๕๒ ซึ่งขุนหลวงพะงั่วไปตีอีกหนหนึ่ง ให้ลูกชายซึ่งตามพงศาวดารของเขมร ซึ่งผู้สำเร็จราชการแปลออกให้ลูกชายชื่อว่า "ปราสาท" ไปครองเมืองเขมรอยู่ ๓ ปี เมื่อปราสาทตายแล้วก็ให้น้องปราสาทชื่อว่า ปราฮังครองเมืองเขมรอยู่อีก ๓ ปี แล้วต่อจากนั้น เมื่อปราฮังตายก็ให้น้องของปราฮังครองอีก ได้ยึดครองนครธมอยู่ ๖ ปีเศษ นี้ตามพงศาวดารของเขมรหรือขอมก็ว่าขอมจะยึดคืนไปได้เพราะฉะนั้นในปี ค.ศ. ๑๓๐๓ นี้เอง เป็นเหตุให้ขุนรามคำแหงมีอำนาจเหนือเขมร ซึ่งจะเดินทัพข้ามเขมรไปตีนครจามปาต่อไป จึงได้ส่งกองทัพเมื่อ ค.ศ. ๑๓๑๓ ปีตามหลักฐานของฝรั่งเศสทั้งนั้น คือผมสงสัยอยู่นานแล้วว่าเราอ้างอย่างนั้นอย่างนี้ แล้วเขมรเขาว่าอย่างไร ญวนว่าอย่างไร จามปาเขาว่าอย่างไร ก็ว่า ปรากฏว่าได้ส่งพระเจ้าเสือไทยไปตีเมืองวิชัยนคร ๑๓๑๓ เพราะเหตุเวลานั้นเราเดินทัพผ่านเขมรได้อย่างสบาย เพราะเขมรเป็นเมืองขึ้นของพระร่วงรามคำแหง ก็เมื่อเป็นเช่นนี้ผมก็แปลกใจที่ว่าประวัติศาสตร์ไทยไม่ได้อ้างถึง แต่ผมมีหลักฐานพยานอย่างน้อย ๗ คน ที่อ่านเมื่อคืนนี้เพื่อมาอ้าง

๑. Indianized States of Southeast Asia ของ Professor G. Coedes หน้า ๒๑๙

๒. Professor Hall ใน History of Southeast Asia หน้า ๑๖๗ โปรดจดไว้แล้วไปค้นคว้า ข้าพเจ้าพูดจริงหรือไม่

๓. Monographie du Cambodge ของ Rene Morizon หน้า ๒๑

๔. Les Khamers ของ Solange Thierry หน้า ๙๘

๕. Le Thanh Khoi นี่ก็เป็นญวนโดยแท้ แต่บังเอิญเป็น Professor ประวัติศาสตร์อยู่ที่ เซอร์ บอนด์ แต่งร่วมกันกับคนเยอรมันคนหนึ่งชื่อ Otto Karow "3000 Years of Vietnam" หน้า ๑๓๔

๖. ประวัติศาสตร์ญวน (Annam) ซึ่งมีคนแปลขึ้น บทที่ ๔ ข้อ ๗ ข.

๗. Sainson: Me moire Sur I Annam หน้า ๒๑๐-๓๕๐

๘. มีหนังสือของญวนอีกคนหนึ่งคือ Vde t-Su'-Lu'o e บทที่ ๑ ข้อ ๓ ข.

ผมยกพยานมาที่ได้รู้เห็นก็อ้างเหมือนกันหมด ๘ คน ว่าพระร่วงได้ยกไปตีนคร

จามปาคือเมืองวิชัยนคร เดี๋ยวนี้เรียกว่า "บินดิญ" ได้สู้รบกันเป็นเวลา ๒ ปี ไม่ใช่เวลาน้อยๆ ๒ ปี ในที่สุดญวนก็ช่วยเหลือจามปายกมาขับไล่กองทัพไทยกลับมา ก็เป็นความรู้เพิ่มเติมที่ผมนำมาเสนอ ขอบคุณครับ

นายกมล การกุศล

ผมคิดว่าหมดเวลาสำหรับภาคแรกนี้ ขอประทานอภัยครับ ในตอนนี้มหาวิทยาลัยขอมอบของที่ระลึกให้แก่วิทยากร ขอกราบขอบพระคุณท่านวิทยากรเป็นอย่างสูง